

“BETONARME DEMİR EKŞİĞİ” NEREDE: GÖÇEN YAPILARDA MI, YOKSA, ÇOK MU DAHA DERİNDE?

*Prof. Dr. Tolga Yarman,
Galatasaray Üniversitesi Öğretim Üyesi
13 Eylül 1999*

Depremden iki gün sonra Değerli Dostlarım İbrahim Yıldız ve Cengiz Yıldırım, benden görüş rica ettiler. Benim açımdan henüz erkendi. Ayrıca “sismoloji” (deprembilim), alanım değildi. Onlara, bunu ifade ettim. Ama bir görüş belirtme sorumluluğunu da üstlendiğimi kaydettim. Ertesi gün, aşağıdaki üç paragraflık “girişi” kaleme aldım.

Tabii, manzara feci. Tepki vermek için pek çok neden birikmiş olmakla birlikte, böyle bir zamanda kızıp, sağa sola tos atmanın hiç bir yararı yok. Yapıcı olmaya çalışmak gerek. Hemen herkes iç burkulmalarıyla birlikte şaşkınlık ve telaş içinde, elinden geleni yapmaya çalışırken, zaten burnundan soluyor.

Acılar içinde kıvranan yurttaşlarımızın yaşadıklarını, uzaktan olsun algılayan tüm duyarlı insanlarımız, hıçkırıklara boğuluyor; o değilse, gün boyunca, buğulu gözlerle dona kalmış olarak, şaşkın biçimde oraya buraya, boş boş bakmaya çivileniyor. Gerçek acıyı yaşamak içinse, ya enkaz altında kalmış olmak, ya da daha kötüsü, enkaz altındaki yavrucuğunun, can parçalarının, hemen oracığında, hiç bir şey yapamamaya sıkışmış olarak, “mucize duasında” olmak, veya daha da kötüsü, artık yapacak hiç bir şey olmamasına, dayanılmaz derecede zorlamalı tevekküllerle kolanlar vurarak, dövünen, biçare yurttaşlarımızın, yerinde bulunmak gerekiyor”.

Ama merak etmeyin, devletimiz güçlüdür, gerekli bütün önlemler alınmıştır, yaralar en kısa zamanda sarılacaktır. Bundan önce benzer durumlarda “sarılacak” dendi de sarılmadı mı? “Büyüklerimiz” daima büyüktürler. Günlük Türkçe’yi bile doğru dürüst konuşamayanları bulunsa da... Bilgilerinde bir derinlik, düşüncelerinde bir düzenlilik olmayanları çok sayıda olsa da... Yaralı taşımak için tahsis edilen helikoptere, arz-ı endam etmek üzere, önden onlar binseler de... Tüpraş, alev alev yanarken ve üst bir kuruluşumuz, kendilerine, “Ellerinde, dev yangını söndürmek üzere kullanılacak bir uçak ve deneyimli personel olduğunu bildirdiğinde, ne yapacaklarını bilemeyip, göz göre göre koca bir yirmidört saati heba etseler de... Bundan sonra ise, kurulan en tepedeki masadan bu kuruluşu arayıp, “Sizin elinizde böyle bir uçak ve deneyimli personel varmış”, deseler de... Deprem sancıları insanlarımızın içini cayır cayır yakmaktayken, günün en önemli meselesi olarak “af yangını” çıkarıp, alayına uğursuzu, çeteciye, işkenceciye, “Tüpraş”tan mal kaçırır gibi sokağa salmak üzere kolları sıvarken, düşünce suçundan yatanları, cezaevlerinde tutmaktan çıkamasalar da... “Büyüklerimiz”, her daim büyüktürler; başka büyük yoktur... Onlar neyin ne zaman yapılacağını en iyi bilirler; ayrıca makamlarının heveslisi çıkmasa, çok iyi olur.

Dün, Bugün, Yarın

“Giriş” buydu. Ama kalemim bundan ileriye gidemedi. Bir defa, bu tonda bir yazı yazmayı gerçekten istemiyordum. Çok daha etkin, değerli eleştiriler, basında zaten yer alıyordu. Güncele izdüşürüldüğünde, etrafta pek çok kusur kol geziyordu. Evet, büyük bir afet yaşamıştık. Ama, “Altımızın çürük” olmadığı bilinmiyor değildi ki! Altımızın çürük olduğunu bilen ve yetkili makamlarda ona göre davranmak zorunluluğunda bulunanlar, şimdi “Altımız çürük!” deyip, işin içinden çıkabiliyorlardı. Ayrıca olaya, metafizik, boyutlar atfetme işgüzarlığından geri durmayarak, yapabiliyorlardı bunu... Densizlikleri yadırgıyor ve üzülyorduk. İnşaat kusurları, ağır ihmaller, hırsızlıklar, kaygan zeminlere, en aktif bir fay hattı üzerine, Avcılar’a, Adapazarı’nın, hem de ana caddesi olacak, şimdi çoğunlukla yerle bir olmuş yere, arazi mafyalarıyla kol kola girip, “Yapı yapılabilir!” diye, “para için” en üst düzeylerde, teknik raporlar yetiştirme, kendinden geçmişlikleri, bütün ikelliklerle, iplik iplik ortaya dökülmüştü. Bunlara sıkılmamak elde değildi. Ne ki, korkarım, mesele çok daha derinlerde. Başta İstanbul, en büyük şehirlerimizin dahi onda dokuzu oturmamış, yahut, hala derme çatmaysa... Bugünlerde biraz herkes onu söylüyor; “yerelde demokratikleşme” adına, kent rantlarında, “milliyetçilik-muhafazakârlık” adına, “hürriyetçi sağ” adına, “sosyal sol” adına, ya da “din-diyane” adına, her ne adına olursa olsun, üstelik mafya boyutlu kökler salan, bir vurgun ve yağma süreci yaşanmaktaysa... Ve bir türlü kurumsallaştırılmayan sözüm ona “demokratik mecralarda”, “sağında” olsun, “solunda” olsun, yönetim kademelerine kaotik dejenerasyonlarla, habire vasataltındalıkların, hatta yozlukların ve yolsuzlukların sızmasına, kötüsü egemen olmasına, engel olunamıyorsa... Ülkemizin zorluklarını, aşamamasına dönük çözümlerimizi, gözden geçirmemiz gerekmez mi?

Doğan Avcıoğlu’nun “Türkiye’nin Düzeni: Dün, Bugün, Yarın” başlıklı (1970’lerde pek çok aydının dikkatini üzerinde toplayan) kitabı; Osmanlı’nın gerilemeye düşmesini, buna da bağlı Cumhuriyet Dönemi ve sonrasındaki sıkıntılarımızı İpek Yolu’nun, zenginlikleriyle beraber, yerini, Rönesans ivmelenmesi ile keşfedilmiş (Avrupa’yı, Afrika’nın güneyinden Hindistan’a bağlayan) “deniz yoluna” bırakması ile, açıklıyordu. Şahsen bana da çok heyecan vermiş olan ve herhalde doğruları olan bir tez olmalı bu....

Diğer bir yandan, yakın geçmişimizde kimilerimiz, geri kalmışlığımızı, pek haklı sayılacak nedenlerle, “emperyalizma” adı verilen bir sürece bağladık. Ama bakıldığında, bir “imparatorluk kültüründen” geliyorduk. “Emperyal”, “imparatorluğa ait” demektir. Dolayısıyla “emperyalizma”, “imparatorluğun işi”, “sömürü işi” demektir. Yani emperyalizmaya odaklanmış bir kültürden gelip, sonunda emperyalistlere mi teslim olmuş oluyorduk? Olamaz değildi. Herhalde, bir bakıma öyleydi de. Ama tek başına böyle bir yaklaşım, yine de bize bizi, tam açıklayamıyordu sanki.

Kimilerimiz meseleyi; otokratik, merkezi devlet yapılanmamıza; bunun türevi olarak adlandırılan “derin devletten” kökler aldığını ileri süren tezlere, bağlıyorduk. Hala belki biraz böyle ama; böylesi bir yapılanma, varsa, nasıl oluşuyordu; ya da nasıl olup da bir türlü çözülemiyordu? Böyle bir soru yok muydu?

Dinin, gelişmemize köstek olduğu yönünde de tezler gündeme geliyordu. Ama biz Batı'nın hıristiyan olduğundan, ya da Yahudiler'in musevi olduğundan daha fazla müslüman değildik ki!.. Din, son toplamda onlara, ayak bağı olmazken, neden bize olsun? O yüzden, bu tez, içi çok çabuk boşalan bir tez olarak ortaya çıkıyordu. Gelişmeye köstek olan, sanki din değildi de; bir türlü, “tatminkar ölçülerde gelişemiyor olmamız”, zaman zaman trajik uçlar veren bağnazlıklarımızı azdırıyordu.

Şunu da anmadan geçemeyeceğim. “İslâm”; Türk'ün Anadolu'ya girişinde, bir yandan Kuzey'deki “Ortodoks Rus” ve cephedeki, yine “Ortodoks Bizans” ile, bunların arasına bıçak gibi girecek olarak, “karşıtlaşmanın”; diğer yandan da Güney'deki Müslüman Arap'la, bunu ise, Anadolu'ya bir milim yaklaştırmayacak olarak, ittifak” geliştirme siyasetinin “bayrağıdır”. “Bunun kökeninde bir tefekkür ve stratejik bir seçim vardır” diyor değilim. Ancak şurasını teslim etmek yerinde olur ki, o “bayrak” olmasa, sözgelisi Türkler Ortodoksluğu seçseler, herhalde “dost ve müttefik” Bizans'la Rus'a rağmen, Anadolu'da yol alamazlar, İstanbul'u payitaht kılamazlardı!

Din bazında gelişen pek çok bağnazlıktan, tabii biz de nasibimizi aldık. Buna geleceğim. Ama; kanlının kanlısı din savaşlarını, “engizasyonu” yaşayan; psikopatolojik, sadist gerekçeler ve barbar dînî infazlarla insanları diri diri yakan Batı, bundan nasibini almadı değil ki! Bal gibi aldı. Burada demek istediğim şu ki, Avrupa'da hıristiyanlığa rağmen, Rönesans olabiliyor da, Osmanlı'da İslâm'a rağmen neden olamıyor? Demek asıl neden “din” değil! İşte demek istediğim bu.

Ayrıca insanlık tarihinin evrelerine bakılırsa, dinlerin (her hal-u kârda, benim akademik çerçevemin dışında olan, “ilâhi” bir bağlamda söylüyor değilim), bozuk düzene karşı “ilerici başkaldırlar” özelliğinde olarak ortaya çıktığı, görülmelidir. Bu bakımdan (yine hiç bir biçimde ilâhi bir bağlamda söylüyor değilim), din önderlerinin, peygamberlerin, yeryüzünün kaydettiği en büyük siyasiler ve ilericiler arasında tasnif edilmelerinin gerekliliği, teslim edilmelidir. Dinler, belli mekanizmalarla, merkezileşiyor ve iktidar oluyorlar. Dolayısıyla da hemen her merkezi yapı gibi, bir süre sonra dejenere oluyorlar; iktidarlarını korumak üzere ise, baskıya ve şiddete başvuruyorlar. Bu durumda “ilericilik misyonunu”; tarihte; ya yeni dinler, ya da dinin özünü reddetmeyen “mezhep” hareketleri üstleniyor. Avrupa'da “Protestanlık” da, “baskıcılaşan Topkapı Sarayı iktidarına” ve bunun şemsiyesinde yer alan “İslâm softalarına” başkaldıran, “Anadolu İslâm Yorumu” da, böyle değerlendirmek yerinde olur.

Hele böylesi bir bağlamda “dini”, geri kalışımızın “başlıca sebebi” olarak göstermek hiç yerinde olmuyor; hatta kolaycıdan da öte, hayli yanlış bir tez oluşturuyor. Burada, demek istediğim bu.

Yargıtay Başkanımız'ın üst bir kurumumuzun başkanı olarak, “daha çok demokrasi isterken”, ilginçtir, çalışma arkadaşlarının, onun çağrısıyla örgütlenecek katkılarıyla yoğrulmuş olup, kurumu adına olacak “biz” özneli bir hitabet biçimi benimseyerek değil de; bir tek, “birinci tekil şahıs fiil çekimlerinin” mıknaşlanmasında yaptığı, yine de sıra dışı, bu açıdan da muhakkak alkışlanacak, yürekli konuşmada, dile gelen ideal çizgiler, hoş. Ne var ki olaya salt hukukçu mantığı ile yaklaşırsanız, ister istemez belirli sayıdaki hukuk terimlerinin öne arkaya, kaç mümkün biçimde olursa olsun, karılmasıyla tasvir edeceğiniz anlam dünyası, kaçınılmaz olarak yetmezliğe sıkışıyor.

Olayın antropolojisini (kültürbilimsel boyutlarını), sosyolojisini (toplum bilimsel boyutlarını), bunlara bağlı tarihsel boyutlarını, bunun işaret ettiği “mücadele boyutlarını”, hele “büyük çaplı çatışma boyutlarını”, önemlisi, “kanla inşa edilmiş yakın tarihimizin özgün boyutlarını”, nihayet “sanayileşme serpilme üslubuna ilişkin boyutlarını” ve daha pek çok başka şeyi, ne yazık ki fena halde ıskalıyorsunuz.

Umarım yanlış anlaşılmıyordur. “Kutsal devleti” savunuyor değilim; tam tersine reddediyorum. Gerçekçi bir bakışın geliştirilmesine dönük olarak, tarihsel motiflerin unutulmaması gereği saklı olarak, devlet, “asıl kutsal olan insanın” örgütlenmesinin aracı ve güvencesi olmalıdır. Ne var ki olay işte, Sayın Başkan’ın dünyasındaki gibi, tek bir, “hukuk normları” resmine indirgenebilir bir karekterde hiç görünmüyor.

Ülkemiz: Bir Tarih Müzesi

Ülkemiz, bir “tarih müzesi” ve inanın biz bunun, toplum olarak, çok farkında değiliz. İstanbul’dan, Truva’dan geçelim. Bakın mesela Burdur yakınında bir Sagalosos var. Bir tepeye, Milat’tan yaklaşık beşyüz yıl önce kurulmuş antik bir kent. Bugün, müze olarak yeniden inşa ediliyor. Ayrıntılarını görseniz, bir Hollywood filmi dekoru gibi, göz kamaştırıcı... İki bin beşyüz yıl önce bu topraklarda yaşayan insanlar, savunma güdülerini öne çekerek, gitmişler bir tepeye, her tarafı gönyeli, bir cennet oturtmuşlar. Sütunlarından, çeşmelerine; kitaplığından, agorasına; evlerinden, kanalizasyon yapılanmasına varıncaya değin... Etrafta, artık tabii, kendi halinde şirinlikleri olan köylerimiz var; ama bunlarla karşılaştırıldığı zaman, Sagalosos son derecede çarpıcı. Böylesi nice, İzmir yakınındaki Efesi’nden, Anamur yakınındaki Anamuryumu’na, şimdi sıralamakla bitmeyecek, yurdumuzun dört bir tarafındaki antik yapıların kalıntılarına, yüzyıllar boyunca (katiyen yergiyle söylüyor değilim), davar bağlayıp, bu yapıların zamanındaki ferahlıklara erişememiş olmak bir yana, onların anlam özlerine dahi çok fazla inememiş olmayı; ne dışımızdaki emperyalizmin acımasızlığına, ne otokratik devlet yapılanmamıza, ne dinin gelişmemize köstek olmasına, ne eksikli demokrasiye yekten, bağlayamayız.

Antropolojik Kinetik

Andığım motiflerin, her birinin ayrı ayrı olumsuz etkileri yok mu? Muhakkak vardır. Ama mesele hiç onlardan ibaret değil. Demek istediğim bu.

Pekiye mesele ne?

Teknik birikimlerimden oluşturacağım bir kavram sunmak istiyorum size: “Antropolojik kinetik”.

Okurdan, bu latin kökenli sözcükler için özür dilerim. Antropoloji; “kültürbilim” demek. Kültür süreçlerinin incelenmesini içeriyor. “Kinetik”; gelişim, dönüşüm süreçlerini ve hızlarını işaret eden bir sözcük. Örneğin; “güneşin altında karın erimesi, yahut suyun buharlaşması kinetiğinden”, bahsedebiliriz. “Karın üstüne güneş abanmış” demek, “Kar hemen eriyecek” demek değildir. Kar, belli bir güneş ısıl gücü altında, ayrıca belli bir hava sıcaklığı ve belli bir basınçta, belli bir erime hızı gösterir. Bu çok ilginç bir kavramdır. “Güneş varsa kar eriyecektir.” Bu tamam; ama söz konusu belirleme, ilave bilgiler olmaksızın, karın “hangi hızla” eriyeceğini ifade etmeye yetmez.

Kültürler, örfler, adetler, belli coğrafyalarda belli hızlarla boy atıyor, gelişiyor. Aynı zamanda dönüşüyor. Buradaki, gün geldiğinde, matematiksel modellemeleri yapılabilecek “kültürel kinetikler”, yani “bilgi ve görgü biriktirmedeki gelişim süreçleri ve bunların dönüşüm hızlarına, ya da tersten söylenirse, takozlarına ilişkin mekanizmalar”, kimbilir ne kadar büyüleyici olsa gerek.

Tolga Hoca, “depremden” kalktı, nerelere geldi demeyin. Çünkü deprem faciamız, daha doğrusu bu doğa afetinde verdiğimiz içler acısı zayıf, buralardan kökler alıyor. Ben, durumu, bir parça da “siyasi yapılanmamızdaki dinamiklere” eğilmiş birisi olarak (böyle bir çerçevede, akademik açıdan, konunun, ayrıca sınıfsal oluşumlar ve ayrışmalar tabanında bir bütünselliğe kavuşturulması gereğini saklı tutarak), bakın nasıl görüyorum.

Bin Yılın Bir Özeti: İnanç Üstünlüğü ve Yurtta Sulh, Cihanda Sulh!

Anadolu topraklarına Orta Asya kültürümüzle, bu bin yılın başlarında, günümüzden yuvarlak dokuzyüzyıl kadar önce giriyoruz. Kilit tarih, malum, Malazgirt Savaşı (1071). Konya-Söğüt-Bursa-Edirne sıçramalarıyla, tüm Anadolu’yu, nihayetinde de İstanbul’u çevirip zaptetmemiz, yaklaşık üçyüzseksen yıl sonra gerçekleşiyor (1453). Bu aşamadan itibaren yuvarlak yüz-yüzelli yıllık aralarla, iki kez (1529, 1683), Viyana kapılarına dayanıyoruz.

Bu süreçte, fethedilen yerlerdeki “inanç dünyalarıyla” karşılaştırıldığında sergilediğimiz “inanç üstünlüğü”, muhakkak kayda değerdir ve sırf bu açıdan incelenmeyi herhalde hakeder. Bu noktanın ciddi bir (yansız) antropoloji zemininde ele alındığına, “inanç üstünlüklerimiz”, ayrıca birazdan değineceğim, “inanç dünyamızdaki, bizi felç edici olumsuzlukların”, parametrelerinin ayıklanıp, ayrıntılandırıldığına hiç rastgelmedim.

“AnadoluTarihimiz”e bakmaya devam edeyim... Onyedinci yüzyıl içinde, geri çekilme dönemi başlıyor. Nereden başlatıldığına bağlı olarak, yuvarlak, ikiyüz-ikiyüzelli yıl da bu sürüyor. Ve Balkanlar’ı yüzyılımızın başlarında (1912) kaybediyoruz. Sonra malum, Birinci Dünya Savaşı çıkıyor (1914). Batılılar, var güçleriyle, Türk’ü, o tarihte artık, yaklaşık sekizyüzyıldır vatan kıldığı Anadolu’dan, hiç değilse Batı Anadolu’dan ve İstanbul’dan söküp, Doğu’ya, geldiği yere doğru fırlatmak üzere, Çanakkale Savaşları’nda kilitlenecek olan, deyim yerinde sayılacaktır, “Son Bir Haçlı Seferi” düzenliyorlar (1915). Ama, son toplamda başarılı olamıyorlar. Osmanlı’nın mağlup sayıldığı Birinci Dünya Savaşı (1918) sonrasında, Kurtuluş Savaşımız’ı veriyoruz (1919-1922). Batı bizi, Anadolu’dan söküyor. Biz onu İzmir’den denize döküyoruz.

Burada şunu kaydetmeden geçemeyeceğim. Kısacık dikkate getirdiğim tarihsel perspektifin en çok, her halde, yakın tarihimizin baş mimarı, Mustafa Kemal Atatürk farkındaydı. Onun, Harp Akademileri’nde (1905’te), inanılmaz biçimde, daha yirmidört yaşında bir “kurmay öğrenci” iken, o sırada pek muhtemel görünen Dünya Savaşı’nın çıkması durumunda, Kuzey Afrika, Balkanlar ve Orta Doğu’daki kazanımlarımızı bırakarak, Anadolu’ya çekilmemizi ve esas olarak, “yurdumuzu” burada savunmamızı, bir “tez” olarak çalıştığını biliyoruz. Bu açıdan “Yurtta sulh, cihanda sulh!” sözü, çok anlamlıdır... Ve “Biz sekizyüz yılda tüm Anadolu’yu

katedederek, şuradan şuraya gittik; şimdi de şuraya çekildik. Bizi, daha da geriletmek istediniz. En nihayet Çanakkale’de zorladınız. Tarihin en kanlı savaşlarından birini çıkarttınız. Yüzbinlerce fidanımızı aldınız. Ancak bir o kadarını siz yitirdiniz; Çanakkale’yi geçemediniz. Ne ki müttefiklerimiz yenilince, Dünya Savaşı’nı kaybetmiş sayıldık; yedi düvel (düşman), içimize girdiniz. Kurtuluş Savaşı’nı verdik; yurdumuzu, karış karış geri aldık. Şimdi kimsenin bir karış toprağında gözümüz yok; ama şunu da bilin ki, bizim tek bir karış toprağımıza göz dikenin (Çanakkale Savaşları’nda, sonra da Kurtuluş Savaşımız’da ibret-ül alem için kanıtladığımız gibi), anasından emdiği sütü burnundan getiririz!”

O evrede, sekizyüz yıllık, bugün ise, dokuzyüz yıllık, bilhassa başlarında ve sonlarında “inanç üstünlüğü” ile destanlaşıp, sonuçta, bize bu topraklarda oturmayı ve çocuklarımızın mürüvvetini görmeyi bahşetmiş, Anadolu tarihimizin özeti, budur. Yani işte:

- Yurtta sulh, cihanda sulh!

Tabii çok çarpıcı. Beni, konumuz açısından esasen, bu özetin işaret ettiği antropolojik, kültürel dönüşümlerimiz ve bunların “kinetiği” ilgilendiriyor. Cumhuriyet Dönemi’ne değin, hemen hiçbir teknoloji varlığımız yok, hatta sanayi tesisimiz yok. Bu olgu “kültür çizgimizde” tabii önemli bir yer işgal eder. Altını bilhassa çizmek istediğim olgu şu ki; bir nevi hala süren vatan kavgasında; yurt, yuva, ev, bark tesis etme didişi içinde; bunun pek çok olumsuz ya da olumlu yanı saklı olarak; kendimizi; hâlâ daha, özellikle, çığlaşmakta olan nüfus sıkıntımız dolayısıyla; bu topraklarda bizden önce var olan uygarlıkların, “ferahlık düzeyine” olsun, genelde, pek fazla taşıyamamış olmamızdır. Dokuzyüzyıl önce sahip olduğumuz kültürel birikimlerin, bu coğrafyadaki dönüşüm ve gelişim hızı, bizi işte buraya kadar getirebilmiştir. Geldiğimiz yer ise, pek çok konumu itibariyle, bu topraklarda bin yıl önce hasbel kader geliştirilmiş olan yaşam standartlarını tutmuyor. Özetle, Orta Asya’dan “Anadolu coğrafyasına” gelince, “antropolojik kinetik” dokuz yüzyıl boyunca, demek ki işte, bizi, bir aralar pırıldılı dönemeçlerden geçirmiş olsa da, sonuçta ancak, buraya kadar çıkartmış.

Daha iyi olamaz mıydı? Her halde olurdu. Nasıl olurdu? Bu sorunun cevabını verebilmek için bize egemen “antropolojik kinetik mekanizmalarını”, kusuru, çok da başka yerlere atmadan, efendi gibi ayrıntılandırabilmeliyiz.

Kültür Canavarı

Hâlâ dünyada en çok can alan bir trafik girdabının mekanizması konumundaki, “hatalı sollama”, “içkili ya da ehliyetsiz araba kullanma”, “yüksek sürat yapma” gibi, her biri ayrı ayrı muhakkak “doğru”, ama neticede “görünürdeki teknik neden” olmaya sıkışacak motiflerin derininde... “Birşeycik olmaz abi, kaderde varsa zaten olur!”, “Önlem alsan ne yazar, almasan ne yazar!”, ya da “Önlemi karşıdan gelen alsın, almazsa kendi bilir!” türünden, “Dünya Gabilikler Müzesi”nin baş köşesine yerleştirilecek “inanç argümanlarının”, hangi teknolojik evreye gelmiş olursak olalım, pekçoğumuzun yaşamında “belirleyicilik” özelliğinde bulunduğunu... Bu açıdan meselenin gerçekten içimizdeki bir “trafik canavarı” bile değil, düpedüz bir “kültür canavarı” olduğunu... Pek çok sıkıntımızın da esas olarak buralardan kökler aldığını... Son deprem felaketinde meydana gelen aşırı zayıtın ise, aynı karakterdeki,

“Birşeycik olmaz, olacağı varsa, nasıl olsa olur!” yaklaşımıyla birlikte boy atmaya fevkalade müsait, bir “bencillik” ve “dejenerasyon” furyasında uç veren ağır ihmaller ve hırsızlık, vatandaş cenahında ise, “vurdumduymazlık” ve “adamsendecilik”, dolayısıyla “denetimsizlik” sonucu, vücut bulduğunu, artık ne olur, bir görelim. Herifçioğlu, son model Mercedes’te giderken, hart hurt yediği muzun kabuğunu, ya da lüks sigarasının paketini buruşturduktan sonra, fırlatıp, asfalta atabiliyorsa; bu, dikkate getirdiğimle aynı türden bir “dejenere bencillik” içinde davrandığı, vatandaş nezdinde ise aynı bir “vurdumduymazlıktan” cüret bulabildiği içindir. Geçende, arabamı şaha kaldırıp, böyle birinin arkasından koşturmuş, adamı biraz ilerideki trafik lambalarında kısıtınca, “Beyefendi, bir evrağınızı düşürdünüz galiba, önemli olabilir!” demiştim. Adam böyle bir davranışa o kadar alışmamış olmalı ki, ne kasdettiğimi hiç anlamadı; o da sırlıslık faullü, bir “U Dönüşü” yaparak, düşürdüğünü sandığı ve “önemli” olabilecek evrağının peşine, merak ve telaşla düştü!

Saygıdeğer ama tercüme bir literatürden bir türlü çıkamazsanız, özgür ve özgün bir düşünce sistemi içinde, bizi bize anlatacak yaklaşımları, çoğunlukla geliştiremiyorsunuz.

“Muhterem”, bilmem kaçınıcı katta oturuyor; varlıklı; anahtarını evde unutmuş; buna karşılık bulduğu ve uygulamaya koyduğu çözüm; yavrucuğunu belinden anten kablosuna sarıp, bir üst katın balkonundan, “Birşeycik olmaz!”, deyiverip, “besmele-i şerifle”, kendi balkonuna sarkıtmak, olabiliyorsa... Bu yetmezmiş gibi, böyle bir duruma çanak tuttuktan sonra, ayrıca tabii kablo kopsa ne olur, kopmasa ne olur, bu bir tarafa... Ama, kablo, biliyorsunuz kopuyor ve talihsizliği, öylesi bir örümcek kafalı, karanın karası garabetteki inanç yumağının pençesinde olmak olan o yavrucuk, yere çakılınca, “müthiş çözümün” keşifçisi bey baba, buna hala “takdir-i ilahi” diyebiliyorsa... “Antropolojik handikaplarımız” konusunda, uzun uzun durup, düşünmemiz gerekiyor.

Akademik (bilimyöntemsel) açıdan da, pedagojik (eğitim bilimsel) açıdan da katiyen dememem gerek, ne olur kusura bakmayın, ama başka ne diyeyim, işte, tam “Allahsız Yobaz” (kimdir, inanın bilmiyorum, bilmek de istemiyorum), sağda solda okumuşsunuzdur, deprem felâketini, “recm”, yani, “başı dahil vücudu, kefeni olacak bezle örtülü olarak, beline kadar gelen, bir çukura raptedilmiş, idam mahkumun, cezasının, etraftakilerin attığı büyücek taşlarla infazı” olarak, nitelendiriyor. Bizim yobazın kafasına göre, kim yapıyor infazı? Hâşâ: Allah! Niye (yobazın kafasında, haşa, cellatlaştırılmış) Allah, bu ölüm cezasını “recm” ile infaz ediyor? Töbe, töbe; “Yoldan çıkmış kullarını, başlarına, oturdukları binanın taşlarını yıkıp, yağdırıp, onları, cezalandırmak için”!

Ne olur kendimi tutamamıklığımı bağışlayın.

“Kafayı yemiş bilim adamları” da çıkıp, kutsal kitaptaki, harfleri, heceleri, satır başlarını, satır aralarını, “yüksek ilimleriyle”, kendilerine göre, toplayıp çıkartıyor, bölüyor çarpıyor, sonra da deprem felâketinin saatini, saniyesini değilse de, ayını, yılını buluyor; geçmişimize, geleceğimize ışık tutuyor, nurlar yağdırıyorlar!.. Ne diyelim: “Allah akıl fikir ihsan etsin!”

Yalnızca birkaçını andığım, hemen hepsi zaten gün gibi meydandaki “geriliklerimizi”; “emperyalizmin acımasızlığına”; olmadı, “otokratik devlet yapılanmamıza”; o da

olmadı, “eksikli demokrasimize” (bunların hepsini gidermeye muhakkak dönük duracak olmamız saklı olarak ifade ediyorum), yekten raptetmekten ibaret, sözde entellektüel çözümlerimiz, sıkça öne çıkıyorsa... Betahsis, böylesi reflekslerimizi de, “antropolojik handikaplarımızdan” olarak, cesaretle, uzun uzun, ciddi ciddi düşünmemiz gerekiyor.

Bence “betonarme demir eksliği”, göçen yapılarda yok değil... Ama asıl çok daha derinde!..

İlerici Mücadele...

Buraya kadar yaptığım çözümlenmeden, hele yaşarken, “siyasetler”, “mücadeleler” üstü bir tavrı savunduğum sanılmasın. Ayrıca, öyle yapacak olursak, tam da eleştirdiğim “adamsendeci kültürel özrümüzün” cenderesine takılır, helak olup gideriz.

Hayır, tam tersine, bütün ilericiileri, esasen rüzgârları, Kurtuluş Savaşımız’ın ve Cumhuriyetimiz’in kuruluş destanlarıyla yücelmiş, ilerici hareket doğrultusunda yönelmede, yöreklendirmeliyiz.

Türkiye’de, herşeye rağmen, ilerici hamleleri taşımaya yeter “çağdaş bir potansiyelin” oluşmuş bulunduğunu, memnurlukla kaydetmeliyiz. Bu potansiyel, bugünkünden çok daha bilinçlice örgütlenmeli ve geriyi, gericiyi, çağdışılığı, o arada hiç de daha az önemli olmayarak, her oldukları yerde alabildiğine sınırlarına karşın, devletin en kilit görev mevkiilerine kadar çıkabilmiş, beceriksizliği, basiretsizliği, uydurukçuluğu, çapsizliği; biteviye başımıza tebelleş olmaktan uzaklaştırmalıdır; bu yönde mücadele vermeye devam etmelidir.

“Sırtımızdaki safraları”, elbirliğiyle yakamızdan düşürmeliyiz. Biliyorum, hiç kolay değil; ama, bize, bin yıla vurulduğunda bile kısacık kalan yaşam dilimlerimizde, çocuklarımıza daha mutlu bir dünya bırakabilmek için olsun, düşen, erdem dolu bir görevdir bu...

*

Güncelliğini koruyan, nükleer santral ihalesi meselemize, deprem bağlamında bakma görevini, bir başka yazıya bırakıyorum... Tekrar tekrar “geçmiş olsun” dileklerimizle...

TEŞEKKÜR

Yazıda (bana göre), “yeni” kavramlar geliştiriyor, bunları dokuyordum. Bir defa sırf bu sebeple, uzman arkadaşlarımın görüşlerine başvurmam gerekiyordu. Yazı onların katkılarıyla zenginleşti. Bu çerçevede yazıyı değerlendiren, Harp Akademileri Komutanlığı Silâhlı Kuvvetler Akademisi Komutanı, Tarih Doktoru, Tuğgeneral Halil Şimşek’e, Değerli Büyüğüm Prof. Dr. Ahmet Abdik’e, Değerli Dostlarım, Cumhuriyet Gazetesi, Yazışları Müdürü İbrahim Yıldız, Haber Merkezi Müdürü Değerli Hakan Kara’ya ve İstihbarat Değerli Şefi Cengiz Yıldırım’a, ayrıca, Değerli Arkadaşım Yük. Mim. Müh. Nuri Ödekan’a, Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Mensubu Sevgili Feyza Ak’a, Hukukçular’ın Üstadı ve Üstadesi Sevgili Babam Vecdi Yarman ve Sevgili Annem Cemile Yarman’a, Mücadele Omuzdaşım

Değerli Hüseyin Ünal'a, Değerli Kardeşlerim Ecz. Ayşe Yarman, Prof. Dr. Fatoş Yarman Vural, Prof. Dr. Sıddık Yarman ve Dr. Faruk Yarman'a, Enformasyon Uzmanı Değerli Selenay Aytaç'a, yazıyı daktiloya çeken Sevgili Nuray Araz'a, o arada, yazıyı pek çok dostumuza okuyup, bir çok görüşün bana taşınmasına coşkuyla destek veren Sevgili Oğlum Ozan'a, gönül dolusu teşekkürler ediyorum.